

B O E K E N

Hardop denken en schrijven

Felix Rottenberg, een column naar aanleiding van:

А В К: *Opvoerige krabbels. Hoekstukjes van A.B. Kleerekoper*, Haarlem: Uitgeverij Tuindorp, 1995. (Een bloemlezing van columns (hoekstukjes) die *Het Volk* tussen 1913 en 1940 publiceerde. Ingeleid en verzameld door Edna de Levita.)

Hoe ontdek je socialistische helden die er reeds lang niet meer zijn? Langs een ongeplaveid pad kom je de geschiedenis tegen en de persoonlijkheden die er ieder hun rol in speelden. Toen ik vijftien jaar geleden een enkelband scheurde en bijkwam uit de operatie, vroeg ik aan mijn vader of hij me de memoires van Troelstra kon bezorgen. Dagenlang heb ik, eerst na enige gewenning, met soms ingehouden adem het relaas van Troelstra geheel tot me genomen. Vliegen, van wie ik onlangs zijn biografie las, was te nuchter om zijn eigen geschiedenis in memoires vast te leggen. Dat is doodzonde omdat hij met Troelstra bepalend is geweest voor de passie, geestdrift en consistentie die maakten dat de SDAP in de jaren dertig definitief kon doorbreken.

Troelstra's levensherinneringen vroegen om een tegenverhaal dat Vliegen heel indirect heeft opgeschreven. Als kronieker van de arbeidersbeweging beschreef hij prachtige schetsen en taferelen uit de socialistische beweging, die vanaf 1902 in wekelijkse afleveringen verschenen. Vliegen heeft met *De dageraad* en *Die onze kracht ontwaken deed* een fantastisch archief aangelegd. Als een film

trekt het aan je voorbij: beschrijvingen, ooggetuigenverslagen, afgewisseld met tientallen portretten van vrouwen en mannen die een rol speelden in één van de hoekstukjes van de SDAP.

Toen ik verslaafd raakte aan Vliemens boekwerken kwam ik voor het eerst de naam Kleerekoper tegen. Dat wil zeggen, er begon iets te dagen, ik had wel eens eerder over hem gehoord – dat hij onverslaanbaar was als retorisch talent – maar verder kon ik hem niet plaatsen. Vliegen beschrijft Kleerekoper direct als een eigenaardige, typisch joodse figuur: 'In 1910 kwam in Amsterdam een jonge man in de partij, die op een merkwaardige manier in een minimum van tijd één van de belangrijkste propagandisten werd. De bezorgdheid die sommigen bij zijn intrede in de partij de wenkbrauwen deed fronsen, omdat het zoo plotseling omhoog koomen altijd iets bedenkelijks heeft, is verdwenen. Die plotse linge stijging had een zeer reële oorzaak: de jonge man in kwestie beschikte over een redenaarstalent, waarvan zulk een suggestie uitging, dat de massa zoo meesleepte, dat nog maar zelden was vertoond... De zalen liepen vol.'

De o-zo-ijdele Troelstra heeft weinig beschouwende woorden aan Kleerekoper gewijd. Troelstra was natuurlijk een zeer jaloers man, die zijn passie met weinigen kon delen en concurrentie niet echt wilde toestaan. Kleerekoper was getuige alle verklaringen de grootmeester in het overrompelen van zalen, nog beter dan Troelstra, die ook veel gecalculeerder omging met de menigte. Troelstra dwong Vliegen ooit in ballingschap in

Parijs te leven toen zijn invloed te groot werd en Vliegen, verliefd geworden op de echtgenote van medestrijder Poutsma, in besloten zittingen van het partijbestuur schuld moest bekennen. Een van de kenners van de geschiedenis van het jodendom in Nederland, Jaap Meijer, zegt in het bijzondere boekje *De joodse dwarsligger* van Igor Cornelissen: 'Wist jij dat Troelstra een antisemiet was. Ik ben ervan overtuigd dat het een rol heeft gespeeld in zijn verhouding tot Wijnkoop. Ik zal dat nog wel eens aantonen. Het antisemitisme was trouwens in de oude, anarchistische arbeidersbeweging ook heel sterk. Dat hoeft helemaal geen verwondering te wekken, want in een arbeidersbeweging waar joden zo'n belangrijke rol spelen moeten dat soort gevoelens wel naar boven komen.'

Het is verschrikkelijk dat er naast dat prachtige Vliengearchief geen film- en geluidsbeelden zijn van die eerste tientallen jaren van de eeuw. Om die, zoals men zegt, uiterst geaffecteerde stem van Kleerekoper te horen, zijn gelaatsuitdrukking te zien als hij spreekt voor de Friezen, die – ik kan uit ervaring spreken – tot de beste toehoorders van de wereld behoren. Ik wil meer terug zien en horen. Het felle debat tussen Sam de Wolf en Kleerekoper in 1904 bijvoorbeeld, waarbij, als gevolg van de Dreyfus-affaire Kleerekoper een heel nadrukkelijke scheiding maakte tussen zionisme en socialisme: hij heeft dat nooit tot een onverbreekelijke eenheid in zijn denken en voelen kunnen maken.

Ik kijk minutenlang naar een foto van het partijbestuur,

B O E K E N

gemaakt in 1926, ter gelegenheid van het SDAP-congres in Rotterdam, het laatste dat Vliegen als SDAP-voorzitter leidde. Ernstig kijken al die kopstukken, deftig gekleed, de mannen met hoeden op Wibaut en Stenhuis na, de vrouwen, Mathilde Wibaut en Liesbeth Ribbius Peletier. Kleerekoper zit naast de reformist Schaper. Met hoed in de hand, het hoofd trots opgeheven kijkt hij ironisch recht in de camera. Alsof hij tot zijn erflieden zegt: zorg ervoor vrij en onafhankelijk te zijn.

Op zijn hoogtepunt was Kleerekoper raadslid, provinciaal statenlid, kamerlid, lid van het partijbestuur, stukjesschrijver, agitator, propagandist. Ik vraag me altijd af hoe de leidende politici van de SDAP erin slaagden al die taken tegelijkertijd te vervullen.

Misschien bepaalt het volgende mijn vrolijke jaloezie en heimwee naar die tijd. De levensomstandigheden waren voor velen erbarmelijk, het naderende fascisme een waanzinnige hel en ramp. Het werk vergde veel meer tijd, men schreef alles met de pen en beschikte over kleine weddes. Maar de politici vormden met alle intriges, conflicten en irritaties een strijdende gemeenschap, die dagen kon vergaderen over wie hoofdredacteur moest worden van *Het Volk* of één van die andere blaadjes die werden uitgegeven. Het geschreven en gedrukte woord was immer allesbepalend. Kleerekoper behoorde tot de school van de vrijdenkers en hardopzeggers. Dat is een school of stroming die altijd op moet boksen tegen politici. Hij verdedigde de onderdrukten en zij die

aan banden werden gelegd. Fantastisch, voor mij de leidraad, is zijn pleidooi voor vrijheid in zijn eerste toespraak na terugkomst uit het ziekenhuis, waar hij langdurig verbleef omdat hij was getroffen door een beroerte. Hij verwees naar een gebod in de bijbel: gij zult u verheugen op uw feest. Kleerekoper noemde dit een vreemdsoortig gebod, want 'de mens laat zich niet bevelen om zich te verheugen. Zij gaat haar eigen vrije weg.'

Moderne sociaal-democratie kan niet zonder bemoeials en regelneven die besmet zijn met het volgende virus: hardop denken en schrijven, zeggen wat je vindt.

FELIX ROTTENBERG
Voorzitter van de PvdA

